

підсвідомість людини, які застосовуються саме зі злочинними, «кримінальними» (а не з будь-якими іншими) цілями, відносяться: гіпноз; навіювання (передача інформації з впровадженням закладених в ній ідей без будь-якої критичної оцінки та логічної переробки того, що пропонується); нейролінгвістичне програмування, яке базується на використанні слів, образів, інтонації та ін. моментів з метою встановлення тісного контакту з іншою людиною на несвідомому рівні і спрямування її мислення та поведінки у потрібному напрямі; технічні методи управління поведінкою, мисленням та почуттями людини (нижчепорогове аудіовізуальне збудження, електрошок, ультразвук, інфразвук, надвисокочастотне (НВЧ) чи торсійне випромінювання); зомбування (форсована обробка підсвідомості людини, завдяки якій вона губить спрямовуючий контакт зі своїм минулим і програмується на безумовне, притому неусвідомлене підкорення наказам свого «господаря»). В цілому, використання методів психічного маніпулювання переслідує цілі пригнічення волі людини, зниження критичності її мислення, приведення в залежність від маніпулятора (при цьому введення інформації у підсвідомість саме по собі містить реальну загрозу для людини, адже саме підсвідомість керує вегетативною нервовою системою, гормональною системою, харчуванням, сексуальною активністю та ін.). Таким чином, необхідні наступні заходи кримінально-правового характеру: встановлення кримінальної відповідальності за сам факт застосування до іншої особи методів психічного маніпулювання (кримінального гіпнозу, навіювання та ін.); у якості кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак злочину повинні фігурувати схиляння особи до вчинення суспільно небезпечного діяння, застосування методів психічного маніпулювання щодо неповнолітнього, двох або більше осіб, вчинене з використанням технічних засобів, організованою групою, злочинною організацією, а також спричинення відповідними діями тяжких наслідків (смерть або самогубство потерпілого, завдання тяжкої шкоди здоров'ю та ін.).

ДО ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ТА ЇХ ПРИПИНЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ

Гусева Катерина Анатоліївна, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший викладач кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ

Варто зауважити, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс України [1] не містить норм старого КПК [2], передбачених ст.ст.: 23, ч. 1, 231, стосовно обов'язкового виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором при провадженні дізнання, досудового слідства і судового розгляду кримінальної справи причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, та внесення цими суб'єктами кримінального судочинства у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов. Цей факт дає підстави стверджувати, що із сучасного процесу кримінального провадження необґрунтовано вилучено його завдання щодо загальної профілактики злочинів.

У той же час утішно відзначити, що новим кримінальним процесуальним законодавством України вперше за часів радянського й пострадянського періоду існування української держави створено правові передумови і передбачено абсолютно новий дійовий процесуально-правовий інструментарій для здійснення під час досудового слідства запобігання злочинам та їх припинення*. Ідеться, зокрема, про перелік конкретних негласних слідчих (розшукових) дій, підстави й механізми їх проведення, які або прямо націлені на припинення злочинів у кримінальному провадженні, або їх проведення за своїми потенційними пізнавальними й процесуальними можливостями в значній мірі мають попереджувальну спрямованість.

При цьому законодавче закріплення вказаної спрямованості отримало особливого виразу в статті 250-й чинного КПК, де говориться, що у виняткових невідкладних випадках, пов'язаних із запобіганням вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину негласна слідча (розшукова) дія може бути розпочата до постановлення ухвали слідчого судді за рішенням слідчого, узгодженими з прокурором, або прокурора.

Із усього арсеналу негласних слідчих (розшукових) дій найбільшу попередувальну спрямованість мають:

Контроль за вчиненням злочину. У ч. 1 ст. 271 КК [3] України зазначається, що цей контроль може здійснюватися, зокрема, у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, і проводиться в формах: контрольованої поставки; контрольованої та оперативної закупки; спеціального слідчого експерименту; імітування обстановки злочину. Зауважимо, що в даному випадку маються на увазі підстави, інформація щодо яких є виключно предметом вивчення, оцінки й прийняття процесуального рішення в рамках кримінального провадження.

Отже очевидно, що в приведеній нормі КПК ідеться про контроль за вчиненням злочину на ранній стадії його вчинення, тобто коли він ще є незакінченим (стадія готування), або на будь якому етапі вчинення продовжуваного злочину**. І саме запобігання йому, або припинення є головною метою проведення контролю за розвитком його події з відповідним документуванням у кримінальному провадженні фактично вчинених певною особою (особами) злочинних дій і притягненням винних до відповідальності.

У контексті вищесказаного слід зауважити, що частина 2 згаданої вище статті КПК застерігає суб'єктів досудового слідства від проведення контролю за вчиненням злочину і не розкриває їх сутності. Але ці поняття цілком тотожні відповідним поняттям, що напрацьовані теорією і практикою проведення заходів і засобів оперативно-розшукової діяльності, і тому вони можуть бути визначені саме на цій основі.

Також чинний КПК не містить понятя зазначених форм контролю за вчиненням злочину і не розкриває їх сутності. Але ці поняття цілком тотожні відповідним поняттям, що напрацьовані теорією і практикою проведення заходів і засобів оперативно-розшукової діяльності, і тому вони можуть бути визначені саме на цій основі.

Контрольована закупка. Вона полягає у виявленні й фіксуванні в установленому порядку підготовлених або вчинюваних злочинів, пов'язаних з незаконними діями у сфері обігу товарів, предметів, речовин та надання послуг, шляхом спланованого гласного (відкритого) придбання слідчим чи працівником уповноваженого оперативного підрозділу цих товарів, предметів, речовин та послуг у осіб, які обґрунтовано підозрюються в зазначених злочинах, з наступним оголошенням даним особам про дійсний (контрольований) стан закупки, та з метою документування виявлених таким чином злочинних дій, запобігання їм чи їх припинення в кримінальному провадженні, а також притягнення винних до відповідальності.

Оперативна закупка. На відміну від попередньої негласної слідчої (розшукової) дії, оперативна закупка полягає в негласному (таємному) придбанні особами, яким доручено здійснити цю закупку, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності товарів, предметів та речовин, заборонених або обмежених для обігу, а також речей, які є засобом, знаряддям або предметом вчинення злочину тощо, з метою виявлення й документування таким чином фактично вчинених злочинних дій, запобігання їм чи їх припинення в кримінальному провадженні, а також притягнення винних до відповідальності.

Спеціальний слідчий експеримент. Маючи таке ж призначення, як і попередні форми контролю за вчиненням злочину, суть спеціального слідчого експерименту полягає в штучному створенні під час кримінального провадження обстановки максимально наближеної до реальності (створенні нової обстановки, доцільній зміні існуючих елементів тощо), для наступної перевірки в цих умовах (найбільш відповідних щодо здійснення злочинних намірів) спрямованості й підтвердження протизаконної діяльності особи, у якій углядаються наявні ознаки підготовки чи здійснення окремих етапів продовжуваного тяжкого або особливо тяжкого злочину, спостереженні за цією діяльністю з метою її документування, а також, виходячи з розвитку події, своєчасного запобігання злочину на стадії його готування або припинення, у тому числі на стадії замаху на нього.

Окрім охарактеризованих вище негласних слідчих (розшукових) дій, що розраховані на безпосередній дійовий вплив під час кримінального провадження на об'єкти запобігання злочинам чи їх припинення, КПК України передбачає ряд інших таких дій, але спрямованих на таємне

виявлення й фіксацію фактичних даних щодо підготовлюваного або вчинюваного злочину, з наступним запобіганням йому або припиненням його та притягненням винної особи (осіб) до відповідальності.

Отже розглянуті вище законодавчі новели (кримінально-процесуальні норми) справді носять революційний характер і мають неабияке значення не тільки в цілому для реформування кримінального провадження в Україні, але й для становлення та розвитку в межах цієї системи функцій слідчого попередження злочинів (запобігання злочинам і їх припинення).

Проте треба зауважити, що підстави для реалізації цієї функції не завжди, а скоріше рідко мають суто кримінально-процесуальні витоки. Таке може мати місце лише тоді, коли слідчий безпосередньо в ході досудового слідства отримає інформацію про проведення підозрюваною чи обвинуваченою особою готування чи здійснення продовжуваного злочину. У більшій же мірі відповідні вихідні матеріали (фактичні дані) здобуваються ще в процесі оперативно-розшукової діяльності і саме вони, за умов надходження до слідчого й об'єктивної їх правової оцінки, використовуються в установленому законом порядку як підстави для початку кримінального провадження та одночасного проведення негласних слідчих (розшукових) дій попереджувальної спрямованості.

* - Доречно нагадати, що ст. 1 чинного Кримінального кодексу України запобігання злочинам віднесено до кола основних його завдань.

** - Згідно ч. 2 ст. 32 чинного КК України, продовжуваним злочином визнається такий злочин, який складається з двох або більше тожотних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. / Голос України від 19.05.2012 / N 90-91 /.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України. / Відомості Верховної Ради УРСР, 12.01.1961, N 2, ст. 15.
3. Кримінальний кодекс України - Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 25-26, ст. 131

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ГОЛОВНИХ СУБ'ЄКТІВ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Топчій Василь Васильович, кандидат юридичних наук, докторант Національної академії внутрішніх справ

В сучасних умовах оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ, і в першу чергу її негласні форми, набуває найбільшу значимість у виконанні державного обов'язку - боротьби зі злочинністю. Однак реалізація матеріалів, здобутих в ході ОРД, в кінцевому результаті повинна здійснюватися в кримінально-процесуальному режимі, що, природно, вимагає ефективної взаємодії оперативних підрозділів та слідчих, перш за все органів внутрішніх справ, як основних суб'єктів розкриття і розслідування незаконних заволодінь автотранспортними засобами. Разом з тим результати наукових досліджень і практика здійснення взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ і слідчих в різні періоди їхнього співробітництва наочно свідчить про наявність слабкої ефективності цієї взаємодії.

У числі основних причин слабкої взаємодії згаданих суб'єктів розкриття і розслідування злочину: відмінності в критеріях оцінки діяльності різних служб; недоліки у професійній підготовці слідчих і оперативних працівників; надмірне навантаження взаємодіючих; недостатня організуюча роль керівників органів внутрішніх справ; боязнь зближення ОРД і слідчої діяльності.

Аналіз слідчо-оперативної практики взаємодії дозволяє виділити наступні етапи: 1-отримання повідомлення про злочин; 2-спільне вивчення матеріалів; 3-огляд місця події; планування спільної роботи; 4-проведення первинних слідчих дій; 5-етап (момент) встановлення злочинця; 6-період обрання запобіжного заходу; 7-період початкового пред'явлення обвинувачення; 8-слідчі дії після пред'явлення обвинувачення; 9-період остаточного пред'явлення обвинувачення; 10-закінчення слідства.

Під ефективністю взаємодії оперативних підрозділів органів внутрішніх справ на досудових стадіях слід розуміти рівень оптимальності організаційних зв'язків, що забезпечує найбільш активну та результативну діяльність.

Зазначений показник ефективності буде проявлятися через узгоджену або спільну діяльність суб'єктів взаємодії. Враховуючи, що суб'єктів взаємодії може бачити декілька, ефективність взаємодії, таким чином, на якому з етапів